

5.2.3. Krajobraz kulturowy otwarty

Damian Łowicki, Andrzej Mizgajski

Wprowadzenie

Celem opracowania jest zidentyfikowanie zróżnicowania walorów krajobrazu wizualnego na terenie metropolii, a na tej podstawie sformułowanie rekomendacji dotyczących ochrony kulturowego krajobrazu otwartego w wymiarze ponadgminnym. Założono, że ze względów widokowych najistotniejsze znaczenie ma krajobraz postrzegany z często używanych dróg i kolei. Głównym kryterium oceny był stopień otwartości krajobrazu. Kartograficznym efektem opracowania jest mapa przedstawiająca fragmenty Metropolii Poznań, które powinny być chronione ze względu na walory otwartego krajobrazu kulturowego oraz odcinki dróg o wysokich walorach widokowych. Takie podejście wynika z jednej strony ze specyfiki krajobrazu terenu silnie zurbanizowanego, jakim jest obszar Metropolii Poznań, a z drugiej strony z rekomendacji Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK).

Potrzebę kształtowania przebiegu drogi uwzględniającej otaczający krajobraz dostrzegł już w 1945 roku Jerzy Hryniewicz, który w referacie wygłoszonym w Krakowie, podczas pierwszego dnia zjazdu reaktywowanej Państwowej Rady Ochrony Przyrody, wypowiedział następujące słowa: „Krajobraz drogi i droga w krajobrazie są to dwa zagadnienia. Trasy dróg muszą przebiegać zgodnie z warunkami natury. Trzeba wreszcie zrozumieć, że droga nie jest wyłącznie zagadnieniem linearnym. Musi być komponowana jako cała przestrzeń widoczna z drogi i przestrzeń, z której ta droga jest widoczna”.

Zdefiniowanie krajobrazu w EKK jako obszaru postrzeganego przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich, a także specyfika krajobrazów silnie zurbanizowanych, oznaczają, że w zakresie pojęciowym krajobrazu przenikają się aspekty przyrodniczy i kulturowy. Oba te aspekty należy traktować łącznie jako współwystępujące cechy. Elementy kulturowe zawiera krajobraz przyrodniczy w rozumieniu Ustawy o ochronie przyrody, podobnie jak elementy przyrodnicze występują w krajobrazie kulturowym chronionym na podstawie Ustawy o ochronie zabytków. Powodem do podjęcia prac nad nową ustawą dotyczącą ochrony krajobrazu była nieskuteczność dotychczasowej polityki ochrony krajobrazu, opartej na dwóch różnych podstawach prawnych, czyli jako formy ochrony przyrody lub ochrony walorów kultury.

Najważniejszym, z punktu widzenia niniejszego opracowania, zapisem Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu jest wprowadzenie powszechnej identyfikacji i waloryzacji krajobrazów. Zadanie to zostało przypisane jako zadanie własne samorządowi wojewódzkiemu. Audyt krajobrazowy będzie identyfikował i opisywał typy krajobrazu, dokona waloryzacji krajobrazu w skali całego województwa, ustali zagrożenia dla rozpoznanych krajobrazów priorytetowych i w oparciu o ich analizę zaplanuje sposoby ich ochrony. Nowa ustawa daje też gminom możliwość ustalenia w postaci uchwały zasad i warunków sytuowania reklam, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. Niestety ustawa nie rozwiązuje wszystkich problemów. Dotyczy to zwłaszcza sytuowania negatywnych dominant krajobrazowych typu stacje bazowe telefonii komórkowej czy elektrownie wiatrowe.

Obecnie na terenie Poznania i jego strefy podmiejskiej chronione ustawami są tylko niewielkie powierzchnie krajobrazu, które stanowią enklawy wśród spontanicznej zabudowy. Jednym z największych, zdaniem autorów, problemów struktury przestrzennej Metropolii Poznań jest spontaniczne rozlewanie się zabudowy wzdłuż dróg, zwłaszcza w kierunku szybko rozwijających się gospodarczo ośrodków podmiejskich. W wymiarze krajobrazowym efektem tego procesu jest kurczenie się pola widokowego.

W kontekście realizacji EKK oraz prac nad nową ustawą mającą na celu ochronę krajobrazu pierwszoplanową sprawą jest sformułowanie przejrzystej i powtarzalnej metodyki oceny walorów krajobrazowych. Intencją EKK jest ochrona krajobrazu „co-

dziennego”, postrzeganego z najczęściej uczęszczanych miejsc, nie tylko tego, który podziwiamy podczas wakacji czy weekendowych wyjazdów. Jednym z ważnych elementów oceny krajobrazu powinno być wyznaczenie atrakcyjnych pól widokowych oparte na analizie widoczności z dróg. Dotyczy to zwłaszcza terenów silnie zurbanizowanych, gdzie szybko kurczy się powierzchnia krajobrazu otwartego na skutek „palczasto” rozwijającej się zabudowy wzdłuż ważniejszych dróg. Względem ekologiczne, ekonomiczne i estetyczne przemawiają za tym, aby nie dopuszczać do dalszego kurczenia się krajobrazu otwartego. Proponowane działania wpisują się w cele Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej w ramach programu strategicznego **Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego**. Ochrona krajobrazu jest też jednym z priorytetów Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012 – 2020. Strategia ta wskazuje na niebezpieczeństwa wynikające z rosnącej powierzchni terenów wyłączonych z produkcji rolniczej na cele budownictwa mieszkaniowego, choć prognozuje dalszy wzrost wyłączeń w perspektywie roku 2030.

Diagnoza krajobrazu otwartego w metropolii

Rozpoznanie struktury przestrzennego zagospodarowania Metropolii Poznań wykazuje daleko idącą zbieżność z tendencjami zmian krajobrazu otwartego ukazanymi w raporcie pt. **Przestrzeń życia Polaków** (Łowicki i Mizgajski, 2014). Stwierdza się w nim, że ekspansja miernej jakości zabudowy i infrastruktury drogowej, energetycznej i telekomunikacyjnej powoduje obniżenie walorów krajobrazowych kraju. Jest to skutek z jednej strony niskiej wrażliwości społeczeństwa na estetykę krajobrazu, z drugiej strony braku skutecznych działań ochronnych państwa. Raport wskazuje też, że chociaż kształtowanie harmonijnego krajobrazu odwołuje się do wymiaru estetycznego, to ma jednak konsekwencje dalej idące. Ocena walorów krajobrazowych jest jednym z podstawowych kryteriów atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej terenu, co ma wymiar ekonomiczny powiązany z rozwojem infrastruktury turystycznej i usług towarzyszących. Według badań ankietowych przeprowadzonych na osobach wyprowadzających się z Poznania (Beim i Tölle, 2008), o wyborze nowej konkretnej lokalizacji decydowały przede wszystkim walory środowiskowe, w tym krajobrazowe. Dopiero po nich wpływ na decyzję lokalizacji miały warunki finansowe zakupu, budowy bądź wynajmu lokum.

Podstawowym źródłem danych do analizy krajobrazu otwartego Metropolii Poznań była Baza Danych Obiektów Topograficznych (BDOT) w skali 1:10 000. Procedurę analizy pola widzenia z głównych dróg rozpoczęto od utworzenia numerycznego modelu terenu. Analizę pola widzenia prowadzono z „punktów obserwacji” rozmieszczonych w interwale 500 m na liniach kolejowych oraz wszystkich istotnych drogach. Były to: autostrada, drogi ekspresowe, drogi główne ruchu przyspieszonego, drogi główne oraz zbiorcze. Po utworzeniu modelu pokrycia terenu przeprowadzono analizę pola widzenia w siatce o wymiarach 1x1 km, przeanalizowano stopień przekształcenia krajobrazu widzianego z dróg. Jako miarę przekształcenia przyjęto powierzchnie: elementów najmniej przekształconych przez człowieka (lasów i wód), terenów zabudowanych oraz liczbę widocznych obiektów zakłócających harmonię krajobrazu. Za elementy zakłócające harmonię krajobrazu, na podstawie danych BDOT, uznano negatywne dominanty krajobrazowe takie, jak: kominy, maszty i słupy energetyczne oraz kompleksy przemysłowo-gospodarcze, np. składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków i zakłady produkcyjne. W efekcie uzyskano mapy występowania wymienionych elementów w każdym z 2788 pól podstawowych. Rezultaty ujęte statystycznie w podziale na gminy przedstawiono w tabeli 32.

Tab. 32. Stan otwartego krajobrazu kulturowego w gminach Metropolii Poznań

Gmina	Widoczność z dróg						Powierzchnia obszarów wartościowych krajobrazowo		Długość odcinków dróg widokowych	
	ogólna		wód (ha)	lasów (ha)	elementów zakłócających harmonię krajobrazu (liczba)	terenów zabudowanych (ha)				
	(ha)	%					(ha)	%		
Buk	354,0	3,9	5,6	45,0	6,0	16,6	454,3	5,0	0,0	13,7
Czerwonak	415,1	5,0	2,6	292,4	140,0	15,6	1547,0	18,8	9,3	22,8
Dopiewo	788,9	7,3	6,9	174,3	81,0	53,8	1129,0	10,5	3,5	33,7
Kleszczewo	1105,3	14,9	1,4	52,2	3,0	49,3	163,4	2,2	0,0	1,5
Komorniki	881,1	13,3	1,5	354,8	139,0	69,2	1356,2	20,4	0,0	12,2
Kostrzyn	973,7	6,3	1,8	188,1	3,0	58,9	1133,8	7,3	7,3	13,0
Kórnik	1290,0	6,9	8,0	458,9	36,0	57,6	3903,7	21,0	15,8	23,8
Luboń	73,7	5,5	1,5	23,5	80,0	27,1	173,5	12,9	0,0	0,0
Mosina	1506,1	5,8	12,9	444,7	405,0	13,9	3758,4	14,4	1,6	30,7
Murowana Goślina	719,0	4,2	3,9	564,4	288,0	12,4	2955,4	17,3	35,5	12,1
Oborniki	680,8	4,0	1,3	471,0	0,0	9,9	1947,5	11,3	0,0	15,8
Pobiedziska	990,3	2,9	1,7	482,7	2,0	22,6	1263,0	3,7	9,3	35,2
Poznań	487,1	2,6	2,3	267,7	17,0	12,1	1591,3	8,4	0,0	25,5
Puszczykowo	261,3	16,0	0,6	238,0	0,0	3,7	736,1	45,0	0,0	4,2
Rokietnica	343,2	4,3	2,7	56,9	41,0	22,2	281,9	3,6	0,0	1,0
Skoki	374,2	1,9	0,9	267,6	0,0	2,5	709,9	3,6	7,7	0,0
Stęszew	868,5	5,0	6,0	228,6	5,0	20,9	2023,3	11,6	1,6	40,8
Suchy Las	692,2	6,0	1,8	470,1	9,0	39,2	2784,7	24,0	2,6	17,2
Swarzędz	442,9	4,4	0,7	158,3	31,0	62,1	262,1	2,6	0,0	16,6
Szamotuły	564,5	3,2	1,9	172,5	12,0	25,8	938,1	5,3	0,3	17,4
Śrem	579,6	2,8	3,4	252,4	46,0	28,2	1600,0	7,8	10,8	29,3
Tarnowo Podgórne	359,4	3,5	5,2	93,9	76,0	42,1	487,1	4,8	0,0	23,9

* Wytłuszczono wielkości najniższe i najwyższe w każdej z kolumn

Źródło: Opracowanie własne.

Przeprowadzona analiza pozwoliła stwierdzić, że **największe walory krajobrazowe mają gminy: Kórnik, Mosina, Murowana Goślina i Suchy Las**. Jest to efekt występowania w tych gminach dużych powierzchni otwartego krajobrazu w pobliżu dróg i stosunkowo niewielkiego udziału terenów przekształconych. Najmniejsze walory wizualne krajobrazu stwierdzono w rolniczej gminie Kleszczewo, gdzie niewielkie walory krajobrazowe są skutkiem małej lesistości. Bardzo mała możliwość oglądania krajobrazu z drogi na skutek silnego rozlewania się zabudowy ma miejsce przede wszystkim w Luboniu. Podobna przyczyna spowodowała niską jakość krajobrazu w gminach Rokietnica i Swarzędz.

Na podstawie analizy pola widokowego wytyczono odcinki dróg, które ze względu na swoje otoczenie, przy podjęciu odpowiednich działań ochronnych, mogą stać

się drogami widokowymi. Działania w celu rozwijania walorów trasy widokowej są szczególnie ważne w przypadku gmin Murowana Goślina i Kórnik, a także Mosina i Stęszew. W pierwszym przypadku przyczyną wytyczenia znacznej długości dróg widokowych jest mały udział zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie dróg, znaczny udział lasów w polu widzenia oraz możliwość łączenia dróg widokowych z drogami gmin sąsiadujących, tworząc pętle („Pętla biedruska” oraz „Pętla Puszczy Zielonka – północ”). W gminie Kórnik zostały wytyczone drogi widokowe znacznej długości, mimo że stopień zabudowy wzdłuż dróg był większy. Powodem tego była duża otwartość krajobrazu, znaczna widoczność z dróg lasów i wód oraz możliwość tworzenia pętli widokowych, przede wszystkim „Pętli rogalińskiej” i „Pętli kórnickiej”.

Kierunki działań w zakresie zachowania krajobrazu kulturowego

Przyjmując za podstawę Strategię Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej (2011) sformułowano następującą wizję stanu krajobrazu kulturowego w Metropolii Poznań, którą powinny realizować działania podejmowane w gminach:

1. Cenne kulturowo obszary metropolii, zwłaszcza tereny rolnicze, zachowają swoją specyfikę krajobrazową.
2. Przestrzeń historyczno-kulturowa metropolii będzie czytelna i rozpoznawalna na zewnątrz.
3. Wzmocni się identyfikacja lokalnych społeczności z miejscem zamieszkania, w którym szanuje się i podkreśla walory krajobrazowe. Władze samorządowe i mieszkańcy uznają krajobraz kulturowy za ważny i wymierny potencjał rozwoju lokalnego.
4. Zasoby krajobrazu kulturowego będą właściwie wykorzystywane dla potrzeb turystyki i rekreacji.
5. Stworzone zostaną skuteczne narzędzia realizacji spójnej polityki krajobrazowej (koncepty strategiczne, struktury organizacyjne, rozwiązania prawne, system finansowania) oparte na założeniach Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Ochrona krajobrazu kulturowego włączona zostanie do dokumentów programowych dotyczących nie tylko planowania przestrzennego, ale także rozwoju infrastruktury, rolnictwa, leśnictwa itp.
6. Popularyzowane będzie tworzenie parków kulturowych oraz innych form ochrony krajobrazu.
7. Nastąpi rozwój edukacji krajobrazowej i podnoszenie poziomu kwalifikacji kadry gminnej, projektantów, planistów i decydentów. Problematyka krajobrazowa wprowadzona zostanie do programów szkół różnych szczebli.

Realizacja wizji powinna polegać na podejmowaniu działań ochronnych na terenach predystynowanych do ochrony wskazanych w niniejszej ekspertyzie. Efektywna ochrona krajobrazu uwarunkowana jest przede wszystkim wzajemną współpracą sąsiednich gmin oraz współpracą poszczególnych gmin z powiatem poznańskim.

Tab. 33. Rekomendacje dla polityk lokalnych w zakresie ochrony krajobrazu otwartego

Gmina	Planowane działania w celu ochrony otwartego krajobrazu kulturowego
Buk	Ochrona krajobrazu w rejonie Jez. Niepruszewskiego, współpraca z gminami Dopiewo i Stęszew w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla niepruszeńska”.
Czerwonak	Ochrona krajobrazu w okolicach południowej części Parku Krajobrazowego Puszczy Zielonka, działania w celu rozwijania walorów trasy widokowej „Pętla Puszczy Zielonki – południe” pomiędzy miejscowościami Owińska – Koziegłowy – Mielno, współpraca z gminami Suchy Las, Oborniki i Murowana Goślina w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla biedruska”.
Dopiewo	Ochrona krajobrazu w rejonie Jez. Niepruszewskiego, krajobrazu polno-leśnego w okolicach miejscowości Zakrzewo i Dąbrówka oraz krajobrazu rolno-leśno-wodnego w okolicach Dąbrowy, współpraca z gminami Buk i Stęszew w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla niepruszeńska”.
Kleszczewo	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicach miejscowości Tulce.
Komorniki	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w południowej części gminy oraz krajobrazu rolno-leśno-wodnego w okolicach jezior Chomeckiego i Rosnowskiego, współpraca z gminami: Puszczykowo, Mosina i Stęszew w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla WPN”.
Kostrzyn	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w południowo-wschodniej części gminy, współpraca z gminą Pobiedziska w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla pobiedziska”.
Kórnik	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w południowo-zachodniej części gminy oraz krajobrazu polno-leśno-wodnego w okolicach jezior Skrzyneckiego, Kórnickiego i Bnińskiego, współpraca z gminą Mosina w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla rogalińska” oraz gminami Zaniemyśl i Śrem w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla kórnicka”.

Gmina	Planowane działania w celu ochrony otwartego krajobrazu kulturowego
Luboń	Ochrona krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Wartą, w południowo-wschodniej części gminy.
Mosina	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w obrębie WPN i jego otuliny oraz w okolicy miejscowości Drużyna i Pecna oraz krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Wartą, w okolicach miejscowości Czapury i Wiórek oraz Baranowo i Krajkowo, współpraca z gminami Puszczykowo, Komorniki i Stęszew w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla WPN” oraz z gminą Kórnik w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla rogalińska”.
Murowana Goślina	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicy miejscowości: Nieszawa i Nieszawka, Mściszewo, Białęgi, Starczanowo i Szymankowo oraz krajobrazu leśno-wodnego w Puszczy Zielonce, w okolicach miejscowości Kamińsko i Pławno, współpraca z gminami: Suchy Las, Oborniki i Czerwonak w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla biedruska” oraz z gminą Skoki w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla Puszczy Zielonka – północ”.
Oborniki	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicy miejscowości Dąbrówka Leśna oraz krajobrazu rolno-wodnego w okolicach stawów w Objezierzu, współpraca z gminami: Suchy Las, Murowana Goślina i Czerwonak w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla biedruska”.
Pobiedziska	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicach miejscowości Stęszewko i Zbierkowo oraz krajobrazu leśno-wodnego okolicach miejscowości Jerzykowo i Wronczyn, współpraca z gminą Kostrzyn w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla pobiedziska”.
Poznań	Ochrona krajobrazu polno-leśno-wodnego wzdłuż brzegów Warty, przy granicy z gminą Czerwonak, krajobrazu polno-leśnego w okolicach Łasku Marcelesińskiego i Skórzewa, Łasu Sucholeskiego oraz Darzyboru, współpraca z gminami Rokietnica i Tarnowo Podgórne w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla Jez. Kierskiego”.
Puszczykowo	Ochrona krajobrazu leśnego i polno-leśnego w północno-zachodniej części gminy, w obrębie WPN, współpraca z gminami Mosina, Komorniki i Stęszew w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla WPN”.
Rokietnica	Ochrona krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Samicą Kierską, w okolicach miejscowości Pawłowice, w obrębie Pawłowicko-Sobockiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.
Skoki	Współpraca z gminą Murowana Goślina w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla Puszczy Zielonka – północ”.
Stęszew	Ochrona krajobrazu polno-leśno-wodnego nad jeziorami Strykowskiem, Witobelskim i Łódzkim oraz krajobrazu polno-leśnego w okolicy Będlewa, współpraca z gminami: Puszczykowo, Komorniki i Mosina w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla WPN”.
Suchy Las	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicy miejscowości Złotniki i Złotkowo oraz we wschodniej części gminy, współpraca z gminami Czerwonak, Oborniki i Murowana Goślina w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla biedruska”.
Swarzędz	Ochrona krajobrazu leśno-wodnego w miejscowości Gruszczyn.
Szamotuły	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicy miejscowości Lipnica oraz krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Jeziorem Pamiątkowskim oraz nad zalewem rzeki Samy.
Śrem	Ochrona krajobrazu polno-leśnego w okolicy miejscowości Dąbrowa i Nochowów oraz krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Jez. Grzymysławskim oraz w miejscowości Psarskie oraz nad Wartą w miejscowości Góra, współpraca z gminami Zaniemyśl i Kórnik w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla kórnicka”.
Tarnowo Podgórne	Ochrona krajobrazu polno-leśno-wodnego nad Jez. Lusowskim oraz w okolicach miejscowości Batorowo, współpraca z gminami Rokietnica i Poznań w rozwijaniu walorów trasy widokowej „Pętla Jez. Kierskiego”.

Źródło: Opracowanie własne.

WALORY WIDOKOWE KRAJOBRAZU OTWARTEGO

